

En teoretisk oppgave

Politiets forebygging av forurensningskriminalitet ved
bruk av situasjonell forebygging

BACHELOROPPGAVE (BOPPG30)

Politihøgskolen

2020

Kand.nr: 798

Antall ord: 6589

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning.....	3
1.1 Veien til problemstillingen.....	3
1.2 Begrunnelse for valg av tema og problemstilling:	3
1.3 Begrepsavklaring.....	4
1.4 Avgrensning	5
2.0 Metode.....	5
2.1 Valg av metode	5
2.2 Litteraturinnhenting og kildekritikk	6
2.3 Førforståelse.....	6
3.0 Drøftingsdel.....	7
3.1 Hvorfor forebygging av forurensingskriminalitet?	7
3.2 Kunnskapsbasert forebygging	8
3.3 Samarbeid for forebygging	9
3.4 Situasjonell forebygging som forebyggingsmetode	10
Om situasjonell forebygging	10
Rasjonelle lovbytere	10
Rutineaktivitetsteorien	11
Clarkes 25 teknikker	11
Clarkes situasjonelle teknikker mot forurensingskriminalitet.....	13
3.5 Argumenter for og mot situasjonell forebygging av forurensingskriminalitet.....	15
Forebygging er vanskelig å måle	16
Samarbeid er utfordrende.....	16
Er alle lovbytere rasjonelle?	18
For spesifikke problemer	19
Forflytning	19
Kontrollørene	20
Lav kostnad.....	21
4.0 Oppsummering	22
5.0 Litteraturliste	23
6.0 Tabelloversikt.....	26

1.0 Innledning

I dette kapittelet tar jeg for meg temaet for oppgaven og grunnlaget for problemstillingen min, samt en begrepsavklaring.

1.1 Veien til problemstillingen

Mennesket har alltid utnyttet naturen til ulike formål, og i dag er vi fremdeles fullstendig avhengig av naturens fruktbarhet og miljøets balanse for å overleve. Våre selvskapte klimaendringer vil gjennom naturen påvirke mennesker i alt fra levestandard, sykdommer og epidemier til global handel og økonomi.

Det internasjonale naturpanelet IPBES ga i 2019 ut den største klimarapporten hittil, og tallene er mer enn skremmende. 75 prosent av miljøet på landjorden og 66 prosent av det marine miljøet er alvorlig påvirket av menneskelig aktivitet. Dette gjelder både utslipp og forurensing. Utslipp av drivhusgasser er doblet siden 1980 og det anslås at 80 prosent av forurenset vann slippes ut i miljøet uten å renses. (IPBES, 2019, s. 24, 28)

Når planeten vår er kritisk truet av den lovlige utnyttelsen av naturen vil ekstra påkjenning gjennom straffbare handlinger utfordre naturens kapasitet og mulighet for gjenopprettelse ytterligere, som ulovlig jakt, fiske, utbygging og forurensing.

1.2 Begrunnelse for valg av tema og problemstilling:

Politiets oppgave er å «stanse kriminell virksomhet og forfølge kriminelle forhold», ifølge politiloven § 2, nr. 3 (Politoloven, 1995). Politiet har dermed ansvar for å etterforske forurensingskriminalitet, og er blant flere aktører som skal varsles og bistå ved overtredelser av forurensingskriminalitet, jf. Forurensingsloven § 39.

Økokrim, politiets enhet for blant annet etterforskning av miljøkriminalitet, redegjør i sin trusselvurdering av 2018 at trusselen for forurensingskriminalitet, herunder akutte utslipp, er stor (Økokrim, 2018, s. 33). I tillegg omtales problemet ved at unngåelse av regelverket kan gi aktører særlig stor profitt. De fleste ulovlige utslipp er vanskelige å oppdage, omfanget er vanskelig å kartlegge, og det oppdages gjerne lang tid i etterkant. Det er dermed grunn til å tro at det er svært store mørketall innenfor dette feltet (Høviskeland, 2005, s. 1-2).

Min problemstilling er utledet fra spørsmålet om politiet kan angripe forurensningskriminalitet ved bruk av en allerede etablert forebyggingsmetode, men på en

annen måte enn den primært er tiltenkt, og eventuelt hvilke muligheter og ulemper dette innebærer. Problemstillingen min er:

Hvordan kan politiet forebygge forurensingskriminalitet ved bruk av situasjonell forebygging?

Forebygging er en av politiets kjerneoppgaver, men likevel er konkrete forebyggingstiltak av miljøkriminalitet generelt lite omtalt i sentrale føringer. Dette kan tyde på at det er lav prioritering på dette feltet i forhold til andre former for lovbrudd.

Forurensingskriminalitet er en av de kriminelle handlingene hvor det sjelden peker seg ut en personlig fornærmet (Høviskeland, 2005, s. 8). Det er gjerne hele samfunnet som lider under de straffbare handlingene, og de fleste er ikke klar over at utslippene de hører om på nyhetene angår dem selv. Det er dermed et samfunnsansvar for politiet å oppdage og påtale forurensningssaker for samfunnets og enkeltpersoners gode. Men er det ikke bedre å komme gjerningspersonene og -foretakene i forkjøpet, ved å forebygge kriminaliteten som vi alle vil lide under på sikt?

1.3 Begrepsavklaring

Forebygging

Forebygging handler i politisammenheng om å gjøre tiltak i forkant av en uønsket hendelse for å enten unngå at det skjer eller for å hindre at liknende hendelser skjer på ny (Lie, 2015, s. 19). Man deler det opp i proaktiv og reaktiv forebygging.

Proaktiv forebygging handler om å unngå at kriminalitet oppstår, mens reaktiv forebygging forsøker å unngå at lovbruddene skjer på ny. Disse metodene er nå i større grad enn før, blitt likeverdige strategier innen politiets forebygging (Lie, 2015, s. 21).

Forurensingskriminalitet

Kriminalitet defineres i strafferettslig forstand som «handlinger som er belagt med straff» (Skilbrei & Lomell, 2017, s. 56). Hva som menes med forurensing defineres i forurensingsloven § 6 som blant annet «tilføring av fast stoff, væske eller gass til luft, vann eller i grunnen ... som er eller kan være til skade eller ulempe for miljøet».

(Forurensingsloven, 1981). Eksempler på forurensing kan være forsøpling, dumping av

giftig avfall, industriforurensning og landbruksforurensning. Skyldkravet dekker både forsettlige og grovt uaktsomme handlinger.

For at handlingene skal være straffbare, kreves det etter forurensningsloven § 6 at de må være til skade eller ulempe for miljøet (Forurensningsloven, 1981). Det må altså oppstå en forstyrrelse i luften, vannet eller grunnen som kan resultere i negativ påvirkning av naturen. Handlinger som antas å være uskyldige kan få store konsekvenser og være straffbare dersom naturen påvirkes slik. (Høviskeland, 2005, s. 3; Økokrim, 2018, s. 29)

1.4 Avgrensning

Oppgaven begrenses til forurensningskriminalitet, jeg beveger meg dermed ikke inn på andre deler av miljøkriminaliteten. Jeg kommer til å drøfte forebygging med fokus på politiets innsats, men det vil likevel naturlig innebære andre samarbeidspartnere. Det er kun situasjonell forebygging som drøftes som konkret forebyggingsmetode. Jeg kommer til å se på aktuelle tiltak samt ulemper og fordeler ved situasjonell forebygging av forurensningskriminalitet.

2.0 Metode

Metode er en vitenskapelig måte å komme seg til et bestemt mål (Dalland, 2017, s. 54). Det kan være å løse et problem eller å belyse et tema basert på en plan. Man bruker metodene som fremgangsmåte til å bygge opp pålitelig kunnskap og teorier, og for å få en teoretisk forståelse av den kunnskapen man tilegner seg (Grønmo, 2004, s. 41). Ved bruk av metode er krav til systematikk, nøyaktighet og åpenhet sentralt gjennom hele arbeidet (Dalland, 2017, s. 55-57).

2.1 Valg av metode

For å få best mulig svar på problemstillingen min, måtte jeg finne den metoden som egnet seg best for formålet. Jeg har ingen erfaring med miljøkrim-saker fra verken praksisåret eller tidligere, og dermed ville jeg ha et for tynt grunnlag for å skrive et vitenskapelig essay, hvilket krever at man gjør bruk av egne erfaringer. En juridisk oppgave ville krevd en annen type problemstilling som baserte seg nærmest utelukkende på lovverket. Jeg innså at en empirisk oppgave for meg ville bli svært tid- og ressurskrevende med innsamling av data til en oppgave som dette, og vurderte at litteratur innsamlet til en teoretisk oppgave vil kunne svare på problemstillingen min på best mulig måte.

Kvantitativ forskning baserer seg på å gå i bredden og innhenter informasjon fra flere kilder som kan gi svar ved statistikk og målbare data (Dalland, 2017, s. 52). Jeg har hovedsakelig basert oppgaven på kvalitativ metode, en forskningsform som går «i dybden» og utforsker færre undersøkelsesenheter. Her får man et tydeligere innblikk i blant annet subjektive opplevelser av handlinger, hendelser og omgivelser (Gran, 2012, s. 33). Årsakssammenhenger blir tydeligere og dermed vil kvalitativ metode være primærmetoden.

2.2 Litteraturinnhenting og kildekritikk

Arbeidet med å samle inn kilder til oppgaven har tidvis vært krevende, andre ganger har kildene kommet på løpende bånd. Jeg fant mye informasjon om temaene miljøkriminalitet, forurensingskriminalitet og forebygging, men jeg opplevde disse sjeldent i samme dokument.

Kildekritikk handler om å vurdere litteraturen man benytter både med tanke på relevant, autentisitet og troverdighet (Grønmo, 2004, s. 136-137). Det er viktig å ikke kun søke på kilder som bekrefter det jeg selv mener, men å undersøke flere kilder innenfor samme tema for å indentifisere den mest relevante kilden.

Jeg har benytte meg av håndboken «Hva er miljøkriminalitet», som er skrevet av ansatte i Økokrim, for ansatte økokrim og andre i politietaten. Den er skrevet i 2003, men er et godt oppslagsverk for politi som skal arbeide med miljøkriminalitet. Politidirektoratets rapport «Prosjekt miljøkriminalitet» har vært en sentral kilde som belyser viktigheten ved samarbeid med andre etater, og er bygget på kvalitative intervjuer av ansatte i politietaten og samarbeidende etater.

Jeg har videre benyttet meg av pensumbøker fra politistudiet som handler om kriminologi og forebygging. Jeg har benyttet meg av Lie's lærebok «I forkant»; spesielt kapittel 8 om situasjonell forebygging, samt Lomell's forskning på overvåkningspraksis fra 2007. En risiko ved bruk av kilder skrevet av politiet er at litteraturen kan bygge opp under egne hypoteser. I tillegg har jeg benyttet meg av Ronald V. Clarkes tekst «Situational crime prevention» om situasjonell forebygging, som belyser både fordeler og ulemper ved metoden.

Jeg har i tillegg benyttet meg av både fagartikler, politiske styringsdokumenter og statistikk.

2.3 Førforståelse

Ifølge Dalland kan førforståelse forklares som de tanker og fordommer man har om et tema

fra før av (2017, s.58). Den bygges på kunnskap og forståelse av sammenhenger jeg har opparbeidet meg i løpet av livet. Min tolkning av kildene mine vil naturlig bli preget av dette fordi bruken av førforståelse skjer ubevisst.

Jeg har selv aldri deltatt i arbeidet med en miljøkrim-sak, men jeg kjente til at miljøkriminalitet er politiets arbeid i tillegg til mange andres. Media har preget min førforståelse ved å gi meg kunnskap om klimakrisen og miljøskader, gjennom nyhetsplattformer og populærkultur. Gjennom å studere fagene biologi 1 og 2 samt kjemi 1 på videregående, har jeg kjennskap til naturens oppbygning og miljøets sammenheng, samt noen av risikofaktorene som kan påvirke naturens balanse.

Jeg vil bruke oppgaveskrivingen min til å utfordre førforståelsen min, og må passe på at jeg ikke skriver oppgaven til å bekrefte det jeg antar fra før, noe Dalland advarer mot (Dalland, 2017, s.58). Jeg vil ta utgangspunkt i kildene, og presentere argumenter tydelig og nøytralt. Ved sammenlikning og analyse av kildene, vil jeg kunne tilegne meg ny forståelse og nye sammenhenger.

3.0 Drøftingsdel

3.1 Hvorfor forebygging av forurensingskriminalitet?

Politets virksomhetsstrategi mot 2025 innledes med at politiet skal være i forkant av kriminaliteten (Politidirektoratet, 2017, s. 2). Forebygging av blant annet vold i nære relasjoner, trafikkulykker og tillitsetablering som forebygging i minoritetssamfunn peker seg fram som viktige mål for politiet. Forebyggingspensumet i bachelorutdanningen ved Politi-høgskolen retter seg mot mennesker og lokalsamfunn samt sosiologiske utfordringer ved forebyggingen (PHS, 2017 og 2019). Hvorfor bør man da forebygge forurensingskriminalitet?

Politiet er lovpålagt å forebygge etter politilovens § 1, annet ledd. Dette gjelder alt som «fremmer og befester borgernes rettsikkerhet, trygghet og alminnelige velferd for øvrig» (Politi-loven, 1995, § 1).

Forurensingskriminalitet utfordrer alle disse punktene, avhengig av hvilket miljø forurensingen vil foregå i. Borgernes rettsikkerhet som fornærmet vil kunne trues dersom foretak forurenser borgernes miljø, og kriminaliteten ikke anerkjennes av rettssystemet som alvorlig nok, eller at politiet velger å ikke etterforske. Utslipp av avfall i seg selv truer borgernes trygghet, med for eksempel risiko for økning i ekstremvær, flom og ubalanse i

jordbruket. Ulovlige utslipp er en ekstra belastning som gjør at naturens balanse trues ytterligere. Borgernes velferd kan være tilgang på ren natur og turområder, rent vann å bade i og å kunne vite at fisk man fisker eller kjøper er trygg å spise. Forurensing kan blant annet påvirke borgernes bevegelsesfrihet og deres opplevelse av trygghet i naturen.

Det er altså åpenbart grunnlag for at politiet må forebygge forurensingskriminalitet, da kriminaliteten påvirker befolkningen på mange ulike plan.

Man ser likevel en mangel på fokus når det gjelder forebygging innenfor forurensingskriminalitet. I skriv og rapporter fra blant annet Politidirektoratet og økokrim, som «Prosjekt miljøkriminalitet», «Miljørundskrivet» og «Hva er miljøkriminalitet?» at i innledningene til dokumentene er forebygging trukket frem likestilt med etterforskning og ressursprioritering av kriminaliteten. Likevel ser man at senere i dokumentene får forebygging tildelt få sider, temaet omhandles på en diffus måte, og det fremkommer få konkrete tiltak på hva forfatterne faktisk kan tenke seg å iverksette av forebygging. Det oppfattes som om forfatterne forsøker å unngå å svare på tiltak innen *forebygging*.

Det er også viktig å understreke at de fleste former for forurensing ikke er kriminell eller straffbar. Likevel utgjør den lovlige utnyttelsen en enorm belastning, faktisk større enn de straffbare handlingene (Høviskeland, 2005, s. 2-3). Eksempler på dette er luftforurensing fra kjøretøy eller utbygging av vannkraft eller annen industri som vil påvirke både elver og våtmark- som videre påvirker dyr og planters naturlige habitat.

3.2 Kunnskapsbasert forebygging

Politiforskeren Liv Finstad hevder at det moderne idealet er et kunnskapsbasert politi (Finstad, 2018, s. 104), og med dette mener hun at politiet skal benytte den beste og ferskeste forskningen og kombinere den med den praktiske erfaringen som politiet får gjennom arbeidet. Hun mener at politiarbeid basert på «hverdagserfaringer og arbeidsvaner» ikke vil holde når målet er å være et kunnskapsstyrt politi (Finstad, 2018, s. 104). Ifølge politiets virksomhetsstrategi mot 2025 er «kunnskapsbasert praksis etablert som prinsipp i etaten» (Politidirektoratet, 2017, s. 15). At politiets forebygging er basert på kunnskap blir da også et mål. Ifølge Justisdirektoratets overordnede mål for politiet i 2019, skal politiet benytte seg av kunnskapsbasert forebygging for å ivareta samfunnssikkerhet og beredskap (Politidirektoratet, 2019a, s. 5). Politidirektoratet hevder likevel at i dag er «forebyggingen lite kunnskapsstyrt og målrettet» (Politidirektoratet, 2018, s. 9).

Politiet trenger kunnskap om forurensingskriminaliteten for å forebygge den. Det er viktig at politiet tilegner seg informasjon som er pålitelig og oppdatert om emnet. Anvendelse av strategisk analyse er her hensiktsmessig, da ledelsen bør tilstrebe å tilegne seg informasjon som bør ligge til grunn for beslutninger. Med et godt grunnlag av informasjon har ledere mulighet for å få overblikk og forståelse for problemene, og evner lettere å prioritere hensiktsmessig (Lie, 2015, s. 314-315.). Hvordan kan da politiet innhente kunnskap for å forebygge forurensingskriminalitet?

3.3 Samarbeid for forebygging

Politidirektoratets miljørundskriv av 2008 legger vekt på at tverrfaglig samarbeid er viktig, det fremkommer blant annet at «Forebygging og straffeforfølgning av miljøkriminalitet er avhengig av at politiet får kjennskap til lovovertredselsene. Tilstrekkelig utbygget naturoppsyn og et godt samarbeid med andre etater og befolkningen er her avgjørende.» (Politidirektoratet, 2008, s. 7). Det er verken økonomiske ressurser eller tjenestepersoner nok i politietaten til å kunne gjennomføre et tilfredsstillende arbeid innenfor dette feltet. I rapporten «Prosjekt miljøkriminalitet» trekkes politiets samarbeidspartnere frem som et sentralt virkemiddel i arbeidet mot miljøkriminalitet (Politidirektoratet, 2003, s. 47).

Politi lovens § 2, nr. 6, sier at politiet skal «samarbeide med andre myndigheter og organisasjoner tillagt oppgaver som berører politiets virkefelt så langt regler gitt i eller i medhold av lov ikke er til hinder for dette» (Politi loven § 2). Ved å lovfeste samarbeid med andre myndigheter, gir dette en god ramme for kommunikasjon og tverretatlig arbeid i kampen mot forurensingskriminalitet.

Politiet må arbeide med mange samarbeidspartnere. Et eksempel er *Fylkesmannen*, som er en av myndighetene som har det overordnede ansvaret for å håndheve regelverket (Forurensingsloven, 1981, §§ 48 a og 81). Vedkommende skal ha tilsyn med blant annet landbaserte industribedrifter, avfallsbehandlingsanlegg og avløpsanlegg i tillegg til at bedrifters avfallslevering skjer etter forskriftene. *Miljødirektoratet* har et bredt ansvarsområde som strekker seg fra arbeid med klima, våtmark, kystområder og friluftsliv til avfall og avfallshåndtering, forurensing og gjenvinning, og har forvaltningsansvar for hele 13 lover (Hansen, 2019). *Miljødirektoratet* skal være myndighetsutøver, overvåke miljøtilstanden, formidle informasjon og være faglig rådgiver innen miljøfeltet (Regjeringen, u.å.). *Statens naturoppsyn*, SNO, er en enhet under *Miljødirektoratet*. De kaller seg gjerne

miljøforvaltningens feltorgan og deres formål er å drive kontrollvirksomhet og oppsyn i vernede områder, samt opplysning og informasjonsformidling (Miljødirektoratet, u.å.). SNO sine nettsider på miljødirektoratet.no legger særlig vekt på at politiet er en sentral samarbeidspartner når det kommer til kontrolloppgavene. Politiet og SNO er gjensidig avhengige av hverandre, og et tett samarbeid er både ønsket og prioritert (Politidirektoratet, 2003, s. 61-63). I tillegg er blant annet, Statsskog, NINA, NIVA, fjelloppsynet og fjelltjenesten viktige partnere.

3.4 Situasjonell forebygging som forebyggingsmetode

Jeg vil i dette kapitlet presentere metoden situasjonell forebygging. Dette er en metode som er rettet mot forebygging i lokalsamfunn, men jeg vil presentere *om* og eventuelt *hvordan* noen av tiltakene vil kunne benyttes i forebygging av forurensingskriminalitet.

Om situasjonell forebygging

På 1970-tallet ble en forebyggingsmodell kalt *situasjonell forebygging* innført som en metode politiet bruker for å forebygge kriminalitet (Lie, 2015, s. 244). Navnet på metoden presenterer virkemidlet i seg selv; å gjøre noe med situasjonene hvor kriminaliteten foregår. Dette dreier seg hovedsakelig om de fysiske omgivelsene der kriminaliteten skjer, og arbeidet som politiet gjør dreier seg om å gjøre konkrete og fysiske tiltak på konkrete problemer (Lie, 2015, s. 244).

Politiet må benytte seg av andre samarbeidspartnere for å i det hele tatt ha kapasitet til å gjennomføre forebygging av forurensingskriminalitet. Situasjonell forebygging baserer seg i stor grad på at andre aktører gjør tiltak, mens politiet er en koordineringsressurs som holder seg i bakgrunnen. Politiet skal altså ikke *gjøre* tiltakene, men vil i denne forebyggingsmetoden hovedsakelig ha en rådgivende rolle. Det vil innebære blant annet å oppmuntre til tiltak og å foreslå endringer når tiltak blir gjort.

Metoden situasjonell forebygging bygges på to hovedprinsipper, som forklares i neste avsnitt.

Rasjonelle lovbrøyttere

Situasjonell forebygging bygger på en tanke om at alle som begår kriminalitet tar et rasjonelt valg i forhold til den handlingen de gjør. Lovbrøytteren vil avgjøre om det er hensiktsmessig å gjennomføre den kriminelle handlingen ved å veie ulempene opp mot fordelene. Det vi si at

lovbryteren veier gevinsten av å gjennomføre handlingen tyngre enn det tapet han vil lide ved å bli oppdaget og få en straff (Hauge, 2001, s. 129). Denne tanken baserer seg på et *positivt menneskesyn*, da alle mennesker har det samme valget og muligheten til å avstå fra kriminalitet, mener den svenske forskeren Johannes Knutsson (Knutsson, 1997). Han mener at ingen er født til å være kriminelle, det består fullstendig av deres eget valg.

Rutineaktivitetsteorien

Lie forklarer at situasjonell forebygging bygger på en teori om at lovbrudd skjer når mennesker gjennomfører rutiner i sine liv (2015, s. 249-251). I forurensingssammenheng kan eksempler på slike rutiner være når man er på tur, under oppussing eller utbygging av hus og hytte, eller under arbeidsoppgaver man gjør i jobbhverdagen. Lie bemerker at «normal grådighet og egoisme er tilstrekkelige forklaringer på kriminell motivasjon» (Lie, 2015, s. 250-251) i denne sammenheng, og at kriminalitet vil øke og minke parallelt med mulighetene for å begå kriminalitet, fordi «mulighet gjør tyv» (s. 250-251).

John Eck har utviklet et kriminalitetstriangel, hvor tre elementer må være tilstede til for at et lovbrudd skal kunne skje; en motivert lovbryster, et offer (det kan være en person eller et objekt), og et sted hvor man ikke vil bli oppdaget, ved mangel på voktere (Felson, 2012) Innsats må settes inn mot alle de tre sidene for at kriminalitet skal forebygges, for eksempel vernere mot offeret, motivasjonen til lovbrysteren, og at den motiverte lovbrysteren ikke befinner seg i områder uten voktere. Det er likevel kun fravær av én av sidene som kreves for at lovbruddet ikke skal begås, på samme måte som en branntrekant.

Clarke's 25 teknikker

Den amerikanske forskeren Ronald Clarke laget en oversikt over 25 situasjonelle forebyggingstiltak som skulle ha som mål å påvirke faktorer nært til de kriminelle handlingene (Clarke, 2016, s. 289). Politiet inngår faktisk kun under én av de 25 tiltakene, og må belage seg på samarbeid for å motarbeide forurensingskriminalitet. Det er likevel politiet som i samarbeid med lokale aktører som i hovedsak iverksetter tiltakene og vil ha den overordnede organiseringen i bruken av tiltakene.

Clarke (2016) har inndelt i fem hovedgrupperinger; øke anstrengelsen, øke risikoen, redusere gevinsten, redusere provokasjoner og å vanskeliggjøre bortforklaringer (s. 293). Jeg vil videre i oppgaven benytte Lie's oversettelse og tolkning av Clarke's situasjonelle teknikker, hentet fra «I Forkant» (Lie, 2015, s. 254).

Øke anstrengelsen	Øke risikoen	Redusere gevinsten	Redusere provokasjoner	Vanskeliggjøre bortforklaringer
<p>1.</p> <p>Vanskeliggjøre mål</p> <p>Startsperre på biler, låser, sikkerhetsglass</p>	<p>6.</p> <p>Utvidet vakthold</p> <p>Gå flere sammen, ha med mobiltelefon for å alarmere andre hvis man blir overfalt</p>	<p>11.</p> <p>Fjerne eller skjule målet</p> <p>Trekke for gardinene når man er borte, flytte varer bak disk, erstatte kontantbetaling med kort</p>	<p>16.</p> <p>Redusere stress og frustrasjon</p> <p>Effektive køer, god service, beroligende musikk og belysning</p>	<p>21.</p> <p>Etablere regler</p> <p>Tydeliggjøre leiekontrakter, anti-mobberegler, regler for internettbruk</p>
<p>2.</p> <p>Adgangskontroll</p> <p>Callingsystemer, adgangskort, bagasjescanning</p>	<p>7.</p> <p>Naturlige overvåkere</p> <p>God gatebelysning, beplantning og arkitektur som gjør det lett å se og bli sett</p>	<p>12.</p> <p>Fjerne goder</p> <p>Blekkpatroner på sedler, alarm på klær, personlig reisekort fremfor konanter</p>	<p>17.</p> <p>Unngå konflikter</p> <p>Atskillelse av fotballrivaler, redusere hansamlinger av mennesker på utesteder, faste taxipriser</p>	<p>22.</p> <p>Sette opp instruksjer</p> <p>«Ingen parkering», «Ingen grilling», «Hunder ikke tillat»</p>
<p>3.</p> <p>Kontroll av utganger</p> <p>Billettkontroll, alarm på varer</p>	<p>8.</p> <p>Redusere anonymitet</p> <p>Identifikasjonskort, bli ønsket velkommen av butikkpersonalet, hotellregistrering</p>	<p>13.</p> <p>Merking av eiendeler</p> <p>Sykelregister, merking av klær</p>	<p>18.</p> <p>Redusere fristelser og opprør</p> <p>Kontroll av voldelig underholdning, forhindre rasistiske ytringer</p>	<p>23.</p> <p>Stimulere samvittigheten</p> <p>Synlig fartsmåling, oppslag med «nasking er å stjele»</p>
<p>4.</p> <p>Avlede forbryteren</p> <p>Stenge av gater, atskilte garderobes for menn og kvinner, geografisk spredning av utesteder</p>	<p>9.</p> <p>Overvåking via personale</p> <p>Lærere i skolegården, butikkansatte, allmenn årvåkenhet</p>	<p>14.</p> <p>Forstyrre markedet</p> <p>Kontroll av bruktmarkedet, godkjenning for gatesalg, gjøre stjålne ting ubrukelige</p>	<p>19.</p> <p>Nøytralisere gruppepress</p> <p>Oppslag som «Det er lov å si nei», «Ta hensyn, vær en kjernekar», «Kun idioter drikker og kjører»</p>	<p>24.</p> <p>Tilrettelegge for lovlighet</p> <p>Forenkle utlånsprosedyrer på bibliotek, offentlige toalettet, tilgjengelige søppelkasser</p>
<p>5.</p> <p>Kontroll av hjelpemidler</p> <p>Våpenkontroll, redusere salg av spraybokser</p>	<p>10.</p> <p>Formell overvåking</p> <p>Vektene, politi, overvåkningskamera</p>	<p>15.</p> <p>Fjerne fristelser</p> <p>Fartsdumper, kode til bilstereo</p>	<p>20.</p> <p>Forhindre imitasjon</p> <p>Gode rollemodeller, reparere hærverk og tagging raskt</p>	<p>25.</p> <p>Kontroll av rusmidler</p> <p>Aldersgrense på alkohol, alkometer på barer, rusfrie arrangementer</p>

Figur 1.

Clarkes situasjonelle teknikker mot forurensingskriminalitet

Videre skal jeg eksemplifisere hvordan noen av teknikkene fra i Clarkes modell kan være et verktøy i politiets forebygging av forurensingskriminalitet. Jeg viser også noen eksempler hvor Clarkes metoder ikke vil være hensiktsmessige.

- Å øke anstrengelsen

Ved å øke anstrengelsen for lovbyteren, vil det bli vanskeligere for ham å komme til det punktet der vedkommende kan gjennomføre lovbruddet sitt. Det kan være å gjøre tiltak på stedet lovbyteren vil begå kriminaliteten eller med gjenstander som lovbyteren benytter for å gjennomføre handlingen (Lie, 2015, s. 252).

Som vi ser i Clarkes oversikt, foreslår han som første punkt å *vanskeliggjøre målet*. Hvordan forurense en elv hvis du ikke har tilgang til den? Politiet må forholde seg til overordnede prioriteringer, og i samarbeid med for eksempel SNO vil man kunne basere seg på kunnskap man har om spesielt utsatte områder eller dyrebestander. Tiltak kan blant annet være å oppfordre kommunen til å gjerde inn områdene, eller å sette opp bommer som gjør det vanskelig for gjerningspersonen å komme til stedet vedkommende ønsker å forurense. Dette er både billige og effektive tiltak.

Et eksempel på tiltak som vanskelig kan benyttes mot forurensingskriminalitet er punkt 5, som foreslår at man *kontrollerer hjelpemidlene*. Forurensing skjer på så mange ulike måter med så ulike midler. Dersom man kunne regulere og gjøre det vanskeligere å få tak i én eller flere ting som fører til forurensingen – på samme måte som at spraybokser fører til graffiti – ville denne metoden vært mer aktuell. Det vil være vanskelig å kontrollere en bil, snøscooter eller en tilhenger, som vil være typiske eksempler på hjelpemidler til naturforurensing.

- Øke risikoen

På samme måte som høye straffer er ment å avskrekke en eventuell gjerningsperson til å avstå fra å gjøre kriminelle handlinger, kan forebyggingstiltak basert på kontroll være en effektiv metode. Gundhus sier at kontrollen kan være både formell og uformell og utføres av alt fra naboer, frivillige organisasjoner, kommunen, servicebransjen og næringslivet (Gundhus, 2014, s. 185).

Ved bruk av geografi og beplantning, kan man gjøre det lettere å få øye på en person som vil dumpe avfall i en elv. Det vil bli vanskeligere å skjule seg også. Det er dette Clarke kaller *Naturlige overvåkere*. Dersom det i tillegg er gatelykter langs elven vil det være mulig å se logoen på bilen vedkommende kjører eller kanskje ansiktet hans – og målet er at vedkommende selv vil avstå fra handlingen. Politiet kan i kommunikasjon med kommunen oppfordre til tiltak som klipping av hekker langs veiene, belysning på mørke steder som langs elven og parkeringsplasser.

Tiltak nr. 9, *Overvåking via personale*, handler om at sivile mennesker er tilstede der de straffbare handlingene kan skje. Eksempler på dette er turgåere, beboere, ansatte i området og grunneiere. Politiet kan i samarbeid med kommunen oppfordre til å legge turstier på typiske steder der det ville falt seg naturlig å forurense, hvor man er bekymret for forurensing eller der man ser at private fyllinger hopper seg opp. Politiet kan oppfordre grunneiere til å holde oppsyn med eiendommen sin og eventuelt rapportere mistenkeligheter. Dette er tiltak som ikke behøver å gjøres av en miljøkrim-enhet, men kan gjøres i forbindelse med for eksempel patrulje.

Clarke foreslår *formell overvåkning* som et tiltak for å øke risikoen. Dette er et tiltak som naturlig innlemmer politi og oppsynsetater. Oppgavene er lette å definere, og er gjerne allerede definert for oppsynet (Regjeringen, 2018, s.2). Eksempler på formell overvåking er patruljering og tilstedeværelse av vektere. Denne overvåkingen bør basere seg på kunnskap, da man ikke kan være over alt hele tiden. Politi, vektere og oppsyn må holde seg oppdaterte på trender for å kunne utnytte sine ressurser og «plassere seg» best mulig. At politiet, Arbeidstilsynet eller Mattilsynet kommer på uanmeldte kontroller kan ha en holdningsskapende effekt, og en kan håpe at dette vil være avskrekkende og gjøre at «ordet sprer seg». Et kostnadseffektivt alternativ til fysiske kontroller kan være overvåkningskamera (Lomell, 2007, s. 197).

- Vanskeliggjøre bortforklaringer

Clarke foreslår at å *Lage regler* gjør det vanskeligere å bortforklare en ulovlig handling. Det er hensiktsmessig å la bedrifters retningslinjer samt lover og forskrifter være retningsledende for de gjerningspersonene som begår kriminalitet på arbeidsgivers vegne. Da dette forutsettes kjent fra arbeidsgiver, blir det vanskeligere for vedkommende å kunne bortforklare handlingen med uvitenhet eller lite kjennskap til regelverket.

Ved råd og opplysning kan politiet på besøk hos skoler og bedrifter drive holdningsskapende arbeid og dermed «lage regler». Man presenterer uskrevne regler som igjen blir en del av den sosiale kontrollen som gjør at mennesker avstår fra å kaste søppel på bakken. Mange mennesker vil i dag reagere om man kaster søppel på bakken eller tømmer septiktanken fra båten sin i et havnebasseng. Denne forurensingen vil ikke politiet prioritere med etterforskning og påtale, men det er liten tvil om at tilskuere neppe vil mene det er greit. Dette er små tiltak, men kan ved målrettet forebygging, påvirke befolkningens holdninger til forurensing gjennom sosial kontroll.

Rubrikk nr. 22 foreslår at man setter opp instruksjoner. Dette vil være et økonomisk gunstig tiltak, hvor blant annet grunneier eller kommunen kan sette opp skilt med for eksempel «Bevar laksebestanden – ta med deg søppelet» eller «Ingen avfallsdumping her». Det er hensiktsmessig at politiet deler sin kunnskap om hvor slik forurensing skjer og benytter seg av informasjon fra forskningsinstitutter som NINA.

Rubrikk nr. 24 baserer seg på å legge forholdene til rette for at det skal være lett å være lovlydig. Politidirektoratet hevder i sin rapport om tendenser i kriminaliteten, at avfallshåndtering er den største trusselen innenfor forurensingskriminalitet (Politidirektoratet, 2014, s. 33). Ved å veilede kommunen på bakgrunn av den kunnskapen politiet og samarbeidspartnerne har, kan tiltak som utplassering av søppelkasser og tilrettelegging for rimelig gjenvinning iverksettes. All forurensing er ikke forsettlig, men den kan fremdeles være grovt uaktsom og straffbar.

Å legge forholdene til rette kan basere seg på politiets oppfordring til for eksempel ledelsen av industribedrifter. Det kan oppfordres til å ha mer «vanntette» løsninger, som innføring av enkle rutiner, skjema som skal følges, god opplæring i avfallshåndtering, informasjon om at stikkprøver tas og liknende. På denne måten vanskeliggjøres en bortforklaring av arbeidstakers straffbare handling, da vedkommende skal ha fått tilfredsstillende opplæring og rom for å avklare dersom det er usikkerhet i rutiner.

3.5 Argumenter for og mot situasjonell forebygging av forurensingskriminalitet

Mange av tiltakene ovenfor er gjennomførbare og kan virke utelukkende positive. Det er likevel rettet kritikk mot metoden situasjonell forebygging, samt utfordringer vedrørende gjennomføringen av tiltakene.

Forebygging er vanskelig å måle

Det er en generell utfordring å kunne slå fast om en forebyggende metode er suksessfull eller ikke, fordi den vanskelig kan beregnes statistisk. Det kan være mangel på konkrete endringer eller på målbare data. Likevel hevder Clarke (2016) at «ingen annen form for kriminalitetskontroll kan *rapportere* like stor suksess som situasjonell forebygging» (s. 295). I tillegg kan man anta at kriminalitet lettere kan måles i sammenheng med forurensing, natur, og økosystem enn hos for eksempel problemungdom. I samarbeid med forskningsinstitutt som NINA og NIVA samt andre «statistikksamlere» kan man i det meste se hvor økningen av problemer ligger økologisk og forsøke å sette inn tiltak der man ser det er nødvendig.

Man må også i samarbeid med oppsynsetater ta utgangspunkt i hva som har vist seg å virke tidligere, og hva som ikke har vært fruktbart. Man bør dele informasjon om såkalte «hot-spots» og tiltak som er mulige å gjennomføre.

Samarbeid er utfordrende

Oppsyn og tilstedeværelse i alle områder der forurensingskriminalitet foregår er arbeid som politiet ikke har mulighet til å gjennomføre alene. Samarbeid er dermed et nøkkelpunkt når det gjelder forebyggende arbeid i områder med et slikt omfang som forurensingskriminaliteten foregår i.

Allerede i 1995 ble det etter Justisdepartementets rundskriv av 8. mai 1995 bestemt at det skal utpekes av Politimesteren en *miljøkontakt*, også kalt miljøkoordinator, til hvert distrikt (Justis- og politidirektoratet, 1995). Denne miljøkontakten har ansvar for samarbeid, koordinering og være et kontaktledd mellom politiet og politiets andre samarbeidspartnere. I det samme rundskrivet påpekte Justisdepartementet viktigheten av et nært samarbeidet med oppsynet. Når politiet gjennom anmeldelser eller etterforskning tilegner seg kunnskap om forurensingskriminalitet og områder der det forekommer, bør dette kommuniseres videre til aktuelle aktører og samarbeidspartnere. En dialog er mellom en til flere parter er hensiktsmessig, hvor man skal ta hensyn til andres mål og midler i tillegg.

Lokalsamfunnet må også trekkes inn i forebyggingen av forurensingskriminalitet, og dette kan sies å være en utfordring fordi det ikke er et organisert og ledet samarbeid mellom likeverdige aktører. Politiet må basere samarbeidet på lokalbefolkningens vilje og innsats for å nå sine mål. Likevel kan man anta at lokalbefolkningen ønsker at sitt nærmiljø, fauna og

flora ikke blir forurenset, og dermed vil deres indre motivasjon engasjere dem, i det minste hos en andel.

At politiet må basere seg på andres hjelp i sin forebygging kan være en hemmende faktor fordi politiet da ikke vil ha muligheten til å være autonome. Politiet blir avhengig av de lokale aktørene samt de andre statlige samarbeidspartnerne for å gjennomføre tiltakene. Dette gjør at politiet ikke vil klare å forebygge forurensingskriminaliteten uten ved hjelp, som videre resulterer i en svært sårbar forebyggingsstrategi.

- Tillit

Dersom man har opplevd at man ikke kan stole på andre, kan det være vanskelig å innføre et samarbeid, og dette gjelder også politiet (Lie, 2015, s. 64). Ifølge statsviter Øyvin Klevens utredning av statistikk SSB (2016, s. 14) er politiet den institusjonen som har mest tillit i den norske befolkningen. Dette er en heldig stilling som bør benyttes. Politiet bør aktivt jobbe for å opprettholde tilliten i befolkningen, da dette er et viktig grunnlag for alle former for forebyggingsarbeid, også forebygging av forurensingskriminalitet. Befolkningen vil oppleve politiet som en institusjon man ønsker å samarbeide med, og ved høy tillit er terskelen lavere for å ta kontakt. Man kan da håpe at befolkningen til og med vil hjelpe, og politiet vil kunne motta informasjon som tips, anmeldelser, bilder og andre indikatorer på hvor, når og hvordan forurensingskriminalitet foregår.

I rapporten «Prosjekt miljøkriminalitet» (Politidirektoratet, 2003, s. 47-48) fremkommer det gjennom kvalitative intervjuer av politimestere og ledere for samarbeidende etater, at det er enighet om at et godt organisert samarbeid er viktig. Det fremmes også et ønske om politiet som leder, og at etatene er villige til å i stor grad delta med egne ressurser. Det ytres et ønske om at politiet i større grad prioriterer miljøfeltet, og at det må innvilges mer ressurser til dette feltet. Det ønskes videre at politiet skal kommunisere bedre hvordan sakene prioriteres og oppfølges, da dette kan gi grunnlag for usikkerhet hos etatene. I tillegg har noen gitt uttrykk for at politiet virker som de ønsker å «tilsløre» saker, gjerne når det gjelder bedrifter i kommunene; et godt eksempel er etterforskning av forurensning fra en hjørnestensbedrift.

Det er tydelig at politiet må jobbe for å bygge opp tillit, ikke bare hos befolkningen, men også hos sine samarbeidspartnere for å få til et godt samarbeid.

- Sentralt miljøforum

Sentralt miljøforum trekkes frem som et tiltak for å bygge opp kunnskap og samarbeid sammen med andre etater. Ifølge Politidirektoratets rundskriv av 2008 er målet med møtene er å bli enige om hvilke miljømessige mål og prioriteringer som blir sentralt for etatene individuelt og samlet, i tillegg til å legge til rette for godt samarbeid og enighet om på hvilke måte man ønsker å samarbeide. Rundskrivet poengterer at Sentralt miljøforum har vært vellykket, og legger vekt på det gode samarbeidet som er blitt et resultat av tiltaket (Politidirektoratet, 2008, s. 9). Ansvaret for gjennomføring av møter ligger hos Politidirektoratet, men miljødirektoratet har overtatt ansvaret for å arrangere. Under møtet i september 2019 var blant annet miljødirektoratet, Norsk industri, senter for klimaforskning CICERO, miljøvernorganisasjonen NOAH, norsk institutt for vannforskning NIVA samt Økokrim presentert, for å nevne noen (Miljødirektoratet, 2019). Det er Økokrim som er politiets representant på møtene, og viktigheten av videreformidling av relevant informasjon til politidistriktene er klart nødvendig.

Er alle lovbrytere rasjonelle?

Som tidligere beskrevet, vurderer den rasjonelle lovbryteren fordelene opp mot ulempene, og i tillegg legges det i strafferetten ned en forutsetning om at lovbryteren har hatt en subjektiv skyld for å kunne dømmes (Hauge, 2001, s. 129-130). Hauge forklarer at vi alle har ulike preferanser og tanker om hva som vil lønne seg, og dermed vil avveiiinger overfor eventuelle lovbrudd være subjektive.

Becker (1974) hevder at enkelte blir kriminelle «ikke fordi deres underliggende motivasjon skiller seg fra andres, men fordi deres vurdering av fordeler og kostnader er annerledes» (s. 9). Dette kan gjelde forurensingskriminelle, fordi de for eksempel ikke har den samme interessen eller forståelsen for miljøvernets verdi. Likevel kan alle tenkes å være irrasjonelle til tider, og straffbare handlinger kan skje uten videre planlegging, for eksempel i affekt, under alkoholrus eller press og stress.

Det er likevel stor grunn til å anta at aktørene som står bak forurensingskriminaliteten er rasjonelle aktører. Ved at man ikke håndterer avfall etter lovverkets krav er det gode muligheter mulighet for stor økonomisk profitt (Økokrim, 2018, s. 4 og 29). Det er god grunn til å tro at alvorlig forurensningskriminalitet er vel overveid av gjerningspersonene. På

grunnlag av dette vil situasjonell forebygging avhenge av lovbrysterens motivasjon og vilje, samt grunnleggende holdninger for at metoden skal være fruktbar.

For spesifikke problemer

Clarke (2016) sier at situasjonell forebygging kun vil lykkes dersom man setter inn tiltakene mot konkrete kriminalitetstyper, og han mener at selv om kriminalitetskategorien er lik, vil det være ulike situasjonelle faktorer i hvert enkelt tilfelle (s. 290). Han eksemplifiserer dette ved å gjengi undersøkelsen til Poyner og Webb (1991), som ser på ulikheter ved innbrudd i en britisk by. Innbruddstyver i bysentrum gikk til fots og tok seg inn gjennom vinder og dører på fronten av huset, og tyvgodset besto i smykker og kontanter. Tyvene i forstedene brøt seg inn på baksiden av husene, stjal stereoanlegg og TV-er, og tok seg frem med bil for å kunne frakte godset. Det var samme type lovbrudd, men momentene var ulike. Poyner og Webb foreslo dermed *ulike* situasjonelle tiltak: i forstedene foreslo man økt overvåking av parkeringsplasser og sikring av baksiden av husene, mens i byen ville økte sikkerhetstiltak og overvåking sikte seg inn på forsiden av husene.

Ifølge teorien om situasjonell forebygging må politiet i forebyggingen av forurensingskriminalitet identifisere momenter ved kriminaliteten som skjer, og deretter søke å forebygge så konkret som mulig. Det er gunstig at politiet arbeider kunnskapsbasert (Politidirektoratet, 2017, s. 15), og gjennom analyse identifiserer alle sider ved lovbruddene, også de som ser like ut ved første øyekast.

Det er mange former for forurensingskriminalitet, og mørketallene antas å være svært store (Høviskeland, 2005, s. 2-3). Det er fremdeles mange forurensete områder og straffbare forhold som ikke er oppdaget, og det blir utfordrende for politiet å utarbeide en analyse basert på så lite informasjon. Med tanke på politiets ressursprioritering på forurensingsfeltet (Politidirektoratet, 2003, s. 47-48), vil det kunne være altfor tid- og ressurskrevende å arbeide på denne måten dersom man analytisk skal ta for seg alle forurenningssaker slik og fokusere spesifikt på hver sak.

Forflytning

En sentral kritikk mot den situasjonelle forebyggingen er at når et problem blir motarbeidet, vil det flytte seg til et annet sted (Lie, 2015, s. 255). Dersom gevinsten av å gjøre kriminaliteten på et annet sted eller til en annen tid er større enn ulempene ved det, vil *forflytning* skje. Fordi situasjonell forebygging ikke fokuserer på og motarbeider de

bakenforliggende årsakene til kriminalitet, påvirker man ikke noen av disse årsakene. Dette resulterer i at gjerningspersonene gjør de samme handlingene, men under andre forhold.

Clarke motsier denne kritikken ved å legge vekt på den grunnleggende tanken ved rutineaktivitetsteorien:

«If opportunity increases the amount of crime, and crime can result from a variety of situational precipitators, there is every reason to believe that reducing these opportunities and inducements will result in real reductions of crime». (Clarke, 2016, s. 296)

Man må altså redusere mulighetene for, og motarbeide situasjoner der forurensing skjer. Dette vil likevel være utfordrende da det kan ta lang tid å oppdage nye områder som blir forurenset, og det kan for sivile samarbeidspartnere oppleves som «brannslukking», da samme problem oppstår andre steder like etterpå.

Kontrollørene

For kontrollørene av forurensingskriminalitet kan gjerningspersonens uvisshet til når og hvor vedkommende kan bli oppdaget, være en av kontrollørens strategi. Dette er hensiktsmessig når det er få kontrollører over store områder. Politiet kan ikke jevnlig gjennomføre oppsyn utover ordenstjenesten og planlagte aksjoner, turgåere er ikke ute hele natten, og samarbeidende oppsynspartnere oppholder seg i bestemte områder i bestemte tidsperioder basert på egne analyser og planer. Likevel gjør dette at lovbryteren kan unngå de ulike kontrollørene dersom vedkommende har sterk nok motivasjon og veier fordelene som sterkere enn ulempene ved å forflytte handlingen.

- Særlig om overvåkningskamera

Overvåkningskamera er en kontrollør som hele tiden er tilstedeværende. Det er et billig alternativ til fysiske kontrollører (Lie, 2015, s. 265), og gjør at man kan drive oppsyn uten å være tilstede. Tanken er at en rasjonell lovbryter vil avstå fra å gjennomføre en straffbar handling i frykt for å bli tatt dersom vedkommende ser kameraet. I tillegg kan en bieffekt tilkomme; en positiv omfordelingseffekt ved at lovbryteren tror det er mer overvåkning enn det faktisk er (Lie, 2015, s. 257). Dette kan illustreres med Poyners (1991) studie; overvåkningskameraer ble installert på tre av fire parkeringsplasser ved University of Surrey.

Dette resulterte i like stor reduksjon i kriminalitet mot biler på den parkeringsplassen uten overvåking, som de tre som hadde det (s. 96-101).

Lomell (2007, s. 230) problematiserer bruken av overvåkningskamera ved at andre uønskede og straffbare handlinger som måtte komme til å bli tatt opp på film. På denne måten blir man kjent med straffbare forhold som ikke var tiltenkt å fanges opp, men nå er de lagret på film. Lomell sier videre at dette for det første gir dem som fanger opp filmene prioriteringsmyndighet ved at de velger hva som skal anmeldes, og dermed hva politiet skal etterforske. Det gir i neste runde et ressursvakuum ved at politiet har fullt opp med å etterforske saker hvor man allerede har bevisene på bordet, og ikke bruker ressurser i områder «utenfor overvåkningskameraenes rekkevidde» (Lomell, 2007, s. 230), som er vanskeligere å bevise og krever mer ressurser.

- Tiltakene kan gjøre de engstelige mer engstelige

Samfunnet i dag aksepterer i stor grad å bli overvåket, bygget på den tryggende tanken om at det bekjemper kriminalitet (Lie, 2015, s. 266). Men det kan også oppleves motsatt – ifølge Lomell (2007) indikerer studier at allerede trygge mennesker føler seg tryggere med overvåkningskameraer tilstede, mens de engstelige blir mer engstelige fordi de opplever overvåkingen som indikasjon på et farlig område som har behov for overvåking. Dette kan motarbeide den viktige sosiale kontrollen som man ønsker til forebygging av forurensingskriminalitet ved at deler av befolkningen avstår fra å oppholde seg i områder som indikerer fare.

I tillegg nevner Lie at det i Storbritannia ble oppdaget en uheldig effekt av overvåkningskameraene; noen unnlot å involvere seg dersom de var vitne til et lovbrudd fordi de man gikk ut ifra at overvåkningskameraet fikk med seg alt (Lie, 2015, s. 265). Denne kan motvirke politiets mulighet til å oppdage forurensingskriminalitet, dersom innbyggerne blindt stoler på at overvåkningskameraer fanger opp all form for forurensingskriminalitet, og den uformelle kontrollen politiet er avhengig av, blir dårligere.

Lav kostnad

En positiv side ved den situasjonelle forebyggingen er at tiltakene har relativt lav kostnad (Lie, 2015, s. 244), og de kan iverksettes raskt. Ved forebygging av forurensingskriminalitet er eksempler skilting eller å sette opp en bom. Hensikten er at disse tiltakene på en enkel måte vanskeliggjør gjerningspersonens tilgang til forurensing og kan dermed gi gode resultater

tross trang økonomi. De fleste tiltakene nevnt i kapitlet over er lett gjennomførbare, og med riktig motivasjon hos samarbeidspartnere vil slike enkle tiltak kunne iverksettes raskt og enkelt.

4.0 Oppsummering

Jeg har sett på hvordan forurensningskriminalitet kan forebygges ved bruk av situasjonell forebygging.

Politiet og samarbeidende etater forebygger i situasjonene der forurensningskriminaliteten foregår. Tiltakene basert på Clarkes situasjonelle teknikker kan være billige og lett gjennomførbare mot problemene som identifiseres, og resultatene er lettere å måle enn andre forebyggingstiltak. Politiet bør basere innsatsen på satsningsområder som fremkommer gjennom forskning og erfaringsbasert kunnskap fra tidligere hendelser, i tillegg til informasjon som kan tilegnes fra lokalsamfunnet og andre samarbeidspartnere, da det er store mørketall og få personlige fornærmede. Forurensnings-lovbrytere er alt fra hytteeiere, bønder og besetninger på sjøfartøy til bedrifter, foretak og fabrikker. Forebygging mot et så bredt spekter av mulige lovbrytere krever både ressurser, tilpasning og en stor dose kreativitet.

Siden forurensningskriminalitet skjer over store og uoversiktlig områder, viser det seg at politiet er svært avhengige av sine samarbeidspartnere for å forebygge, og god tilrettelegging for kommunikasjon med samarbeidende aktører er et nøkkelpunkt for å lykkes. Dette viser seg å være utfordrende og ressurskrevende, men alternativet vil være at man ikke får gjennomført forebyggende tiltak på dette feltet, som igjen kan resultere i uopprettelige skader på naturen og et mindre sunt og bærekraftig miljø.

5.0 Litteraturliste

- Becker, G. S. (1974): Crime and Punishment; An economic approach. I Becker, G. S. og W. M.Landis (Red): *Essays in the Economics of Crime and Punishment*. Columbia University Press, New York: 1-54. (Opprinnelig publisert i 1968).
- Clarke, R. (2016): Situational crime prevention i Wortley, R and M. Townsley. (2017). *Environmental Criminology and Crime Analysis*. Oxfordshire: Taylor and Francis.
- Cornish, D.B & Clarke, R.V. (2012). The rational choice perspective. I R. Wortley & L. Mazerolle (Red.), *Environmental Criminology and Crime Analysis*. Hoboken: Willan Publishing.
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving* (6. utg.). Oslo: Gyldendal
- Felson, M. (2012). Routine activity approach *Environmental Criminology and Crime Analysis*. Hoboken: Willan Publishing.
- Finstad, L. (2018). Hva er POLITI?. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grønmo, S. (2004). *Samfunnsvitenskapelige metoder* (2. utg). Bergen: Fagbokforlaget.
- Forurensningsloven. (1981). Lov om vern mot forurensninger og avfall (LOV-1981-03-13-6). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-03-13-6>
- Hansen, Tore. (2019, 28. november). *Miljødirektoratet*. Hentet 20. mars 2020 fra <https://snl.no/Milj%C3%B8direktoratet>
- Hauge, R. (2001). *Kriminalitetens årsaker*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Høviskeland, H. T (Red.). (2005). *Hva er miljøkriminalitet?* Oslo: Økokrim.
- Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. (2019). *The global assessment report on biodiversity and ecosystem services* (IPBES rapport 2019). Hentet fra: https://ipbes.net/sites/default/files/202002/ipbes_global_assessment_report_summary_for_policymakers_en.pdf
- Justis- og politidepartementet (1995). *Polititjeneste knyttet til naturoppsyn og miljøkriminalitet tverretatlig samarbeid m.v.* (Rundskriv G-47/1995). Oslo: Justis- og politidepartementet
- Kleven, Øyvinn. (2016). Nordmenn på tillitstoppen i Europa. *Samfunnsspeilet, SSB, 2016* (02) s. 13-18.
- Knutsson, Johannes (1997). *Kriminalitetsforebygging i et situasjonelt perspektiv*. Oslo: Politihøgskolen.

- Gundhus, H.O. (2014). Forebyggende politiarbeid – i spennet mellom kriminalitetskontroll og trygghet. I Granér, R (Red.), *Innføring i politivitenskap* (s. 178-204). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Lie, E. M. (2015). *I Forkant. Kriminalitetsforebyggende politiarbeid*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Lomell, Heidi Mork. (2007). *Selektive overblikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Miljødirektoratet (u.å.) Hentet 17. mars 2020 fra <https://www.miljodirektoratet.no/om-oss/miljodirektoratets-organisasjon/statens-naturopsyn/>
- Miljødirektoratet. (2019). Hentet 17. mars fra <https://www.miljodirektoratet.no/aktuelt/arrangementer/2019/miljoforum-2019/>
- Politidirektoratet. (2003). *Prosjekt miljøkriminalitet: En kartlegging og beskrivelse av politiets og påtalemyndighetenes bekjempelse av miljøkriminalitet. Forslag til forbedringer*. Oslo: Politidirektoratet.
- Politidirektoratet. (2008). *Miljøkriminalitet* (Rundskriv 8/2008). Oslo: Politidirektoratet.
- Politidirektoratet. (2014). *Tendenser i kriminaliteten: utfordringer i Norge*. Oslo: Politidirektoratet.
- Politidirektoratet. (2017). *Politiets virksomhetsstrategi mot 2025*. Strategiplan. Oslo: Politidirektoratet.
- Politidirektoratet. (2018). *Kriminalitetsforebygging som politiets primærstrategi 2018 – 2020*. Oslo: Politidirektoratet.
- Politidirektoratet. (2019). *Disponeringsskriv 2019*. Oslo: Politidirektoratet.
- Politi hogskolen. (2017). *Pensumliste, Bachelor – politiutdanning*. Hentet fra <https://www.politihogskolen.no>.
- Politi hogskolen. (2019). *Pensumliste, Bachelor – politiutdanning*. Hentet fra <https://www.politihogskolen.no>.
- Politi loven. (1995). Lov om politiet (LOV-1995-08-04-53). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1995-08-04-53>
- Poyner, B. (1991). 'Situational Prevention in Two Car Parks'. *Security Journal*, 2, s. 96-101.
- Poyner, B & Webb, B. (1991). *Crime Free Housing*. Oxford: Butterworth Architect.
- Regjeringen. (u.å.). *Miljødirektoratet*. Hentet 30. mars 2020 fra <https://www.regjeringen.no/no/dep/kld/organisasjon/etater-virksomheter/miljodirektoratet/id85642/>.

Regjeringen. (2018). *Instruks for virksomhets- og økonomistyringen i miljødirektoratet*. Oslo: Regjeringen.

Skilbrei (Red.), M.-L., & Lomell, H. M. (2017). *Kriminologi*. Oslo: Universitetsforlaget.

Økokrim. (2018). *Trusselvurdering 2018*. Oslo.

6.0 Tabelloversikt

Figur 1.

Øke anstrengelsen	Øke risikoen	Redusere gevinsten	Redusere provokasjoner	Vanskeliggjøre bortforklaringer
<p>1.</p> <p>Vanskeliggjøre mål</p> <p>Startsperre på biler, låser, sikkerhetsglass</p>	<p>6.</p> <p>Utvidet vakthold</p> <p>Gå flere sammen, ha med mobiltelefon for å alarmere andre hvis man blir overfalt</p>	<p>11.</p> <p>Fjerne eller skjule målet</p> <p>Trekke for gardinene når man er borte, flytte varer bak disk, erstatte kontantbetaling med kort</p>	<p>16.</p> <p>Redusere stress og frustrasjon</p> <p>Effektive køer, god service, beroligende musikk og belysning</p>	<p>21.</p> <p>Etablere regler</p> <p>Tydeliggjøre leiekontrakter, anti-mobberegler, regler for internettbruk</p>
<p>2.</p> <p>Adgangskontroll</p> <p>Callingsystemer, adgangskort, bagasjescanning</p>	<p>7.</p> <p>Naturlige overvåkere</p> <p>God gatebelysning, beplantning og arkitektur som gjør det lett å se og bli sett</p>	<p>12.</p> <p>Fjerne goder</p> <p>Blekkpatroner på sedler, alarm på klær, personlig reisekort fremfor kontanter</p>	<p>17.</p> <p>Unngå konflikter</p> <p>Atskillelse av fotballrivaler, redusere hansamlinger av mennesker på utesteder, faste taxipriser</p>	<p>22.</p> <p>Sette opp instruksjer</p> <p>«Ingen parkering», «Ingen grilling», «Hunder ikke tillat»</p>
<p>3.</p> <p>Kontroll av utganger</p> <p>Billettkontroll, alarm på varer</p>	<p>8.</p> <p>Redusere anonymitet</p> <p>Identifikasjonskort, bli ønsket velkommen av butikkpersonalet, hotellregistrering</p>	<p>13.</p> <p>Merking av eiendeler</p> <p>Sykelregister, merking av klær</p>	<p>18.</p> <p>Redusere fristelser og opprør</p> <p>Kontroll av voldelig underholdning, forhindre rasistiske ytringer</p>	<p>23.</p> <p>Stimulere samvittigheten</p> <p>Synlig fartsmåling, oppslag med «masking er å stjele»</p>
<p>4.</p> <p>Avlede forbryteren</p> <p>Stenge av gater, atskilte garderobes for menn og kvinner, geografisk spredning av utesteder</p>	<p>9.</p> <p>Overvåking via personale</p> <p>Lærere i skolegården, butikkansatte, allmenn årvåkenhet</p>	<p>14.</p> <p>Forstyrre markedet</p> <p>Kontroll av bruktmarkedet, godkjenning for gatesalg, gjøre stjalne ting ubrukelige</p>	<p>19.</p> <p>Nøytralisere gruppepress</p> <p>Oppslag som «Det er lov å si nei», «Ta hensyn, vær en kjernekar», «Kun idioter drikker og kjører»</p>	<p>24.</p> <p>Tilrettelegge for lovlidighet</p> <p>Forenkle utlånsprosedyrer på bibliotek, offentlige toalettet, tilgjengelige søppelkasser</p>
<p>5.</p> <p>Kontroll av hjelpemidler</p> <p>Våpenkontroll, redusere salg av spraybokser</p>	<p>10.</p> <p>Formell overvåking</p> <p>Vektore, politi, overvåkningskamera</p>	<p>15.</p> <p>Fjerne fristelser</p> <p>Fartsdumper, kode til bilstereo</p>	<p>20.</p> <p>Forhindre imitasjon</p> <p>Gode rollemodeller, reparere hærverk og tagging raskt</p>	<p>25.</p> <p>Kontroll av rusmidler</p> <p>Aldersgrense på alkohol, alkometer på barer, rusfrie arrangementer</p>

Clarke's 25 teknikker for situasjonell forebygging (Clarke, 2012, s. 184 – 185), tolket av Lie i boken «I forkant» (2015, s. 254).